

Asszimilációkutatás a szabadkai magyar végzős középiskolások között

Bár az asszimilációról szóló diskurzusok csak a nemzetállamok létrejöttével egyidejűleg kapnak teret a tudományok palettáján, mégis jól kidolgozott elméletek és megalapozott kutatások készültek ebben a témában. Elsősorban azokban a nyugati államokban lettek hangsúlyosak az asszimilációs vizsgálatok, ahol már a hétköznapi élet során reprezentálva voltak a különböző dimenziók mentén megoszló társadalmi csoportok különbségei (Brubaker, 2002). A kelet-közép-európai megközelítés azonban jelentősen eltér a nyugatitól. A tengerentúli szociológiai, antropológiai, szociálpszichológiai megközelítésekkel szemben történeti és demográfia szempontokat követnek, ennek oka pedig a társadalomfejlődés eltéréseiben keresendő. Az asszimiláció vizsgálódási köre az európai kutatások terén sokkal inkább a nemzeti hovatartozás kérdésre redukálódott és a nemzeti közösségek nyitottságának vagy zártságának mértékét vizsgálja (Yinger, 2002).

A kutatásról

Kutatásunkban a szabadkai magyar végzős középiskolások populációjával dolgoztunk, amely magába foglalja a szakközépiskolák és a gimnáziumok három és négy éves tagozatainak tanuló végzős osztályokat. A minta készítése során iskolánként külön került kiválasztásra egy-egy osztály a három éves szakok közül és egy-egy a négy éves képzések közül. (1)

Így összesen 160 kérdőív került lekérdezésre, és az ezekben rejlő információkból vonhatunk le következtetéseket a szabadkai magyar fiatalok jövőképét illetően.

A más nemzetekkel való azonosulást a nemzetiségtudat erősségét meghatározó attitűdökön keresztül vizsgáltam, hangsúlyt fektetve a szerb nyelvi környezet befolyásoló hatására és a szakmai-jogi-politikai érvényesülés lehetőségeire.

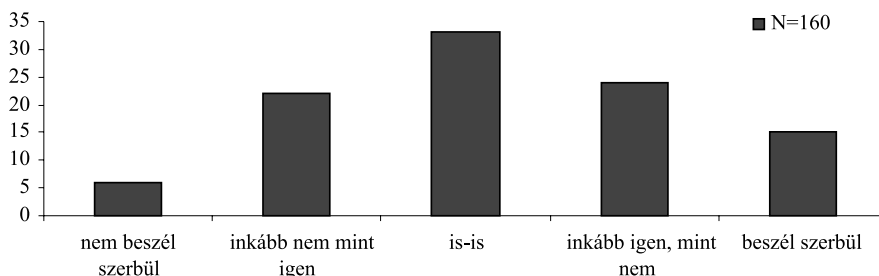
Dolgozatunkban a Yinger-féle felfogásból indulunk ki. Az interetnikus kapcsolatokat vizsgálva megismerhettük az akkulturáció mértékét, valamint az identifikáció formáit is, de az integrációs szint is megmutatkozik. Az amalgenizáció azonban a mi felfogásunkban a kutatásunkban részt vevő alanyok státuszából kiindulva nem mérhető asszimilációs folyamat. Ehelyett a párválasztási hajlandóságot vizsgáljuk az előző kapcsolatok nemzetiségi összetételét feltérképezve, a szerb nyelvismeretből, illetve a választott identitás kategóriából kiindulva (Yinger, 2002).

Eredményeink

Az asszimiláció komplex jelenség. Ennek következtében azt kell mérnünk, hogy különböző tényezők miként hatnak egymásra, illetve ezek hogyan befolyásolják a másik nemzethez való hasonulást. A dolgozat korlátainak következtében csak kutatásunk ered-

ményeinek bemutatására van lehetőség, hosszú távú következtetések és a lehetséges megoldások felvázolása ebben a dolgozatban nem valósul meg.

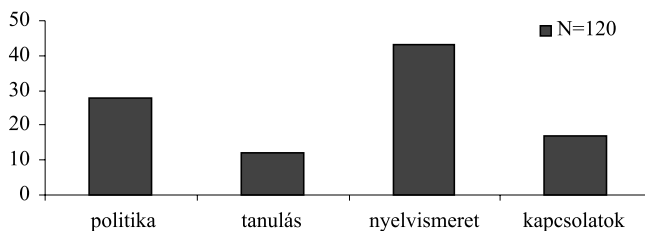
A nyelvtudás önmagában még nem közvetlen indikátora az asszimilációnak, de a szabadkai fiatalok továbbtanulási és elhelyezkedési lehetőségeire közvetlenül is hatást gyakorolhat. Ami viszont a nyelvismeretet meghatározza, az már közvetlenül hathat a beolvadás tendenciáira is. Kutatásunkban a nyelvtudást mint központi változót használtam. Így érdemes először az ide kapcsolódó adatokat áttekinteni.



1. diagram. A szerb nyelv ismerete

A kérdőív kitöltésekor nem a tanulmányi eredményt kértük számon, hanem a valós nyelvismeretet próbáltuk feltérképezni. Ahogy az 1. diagramon is látható, az állam nyelvének ismerete egyáltalán nem kielégítő. A kapott eredményeket még az a tény is árnyalja, hogy végzős középiskolásként a közeljövőben már olyan élethelyzetekkel kerülnek szembe, mely Szerbián belül tökéletes nyelvtudást követel meg. Ezzel azonban csak minden hetedik válaszadó rendelkezik.

A probléma megoldása összetett, de gyors javulás csak az oktatási modell átalakításával érhető el. Ez szabályozható oly módon, hogy a nyelvtudás javuljon (Göncz, 2004). A nyelvismeret befolyásolhatja az előrejutási lehetőségeket a továbbtanulás és a munkavállalás területén is, de erősen meghatározhatja a fiatalok jövőképét és a szerb kultúrához való viszonyukat is.

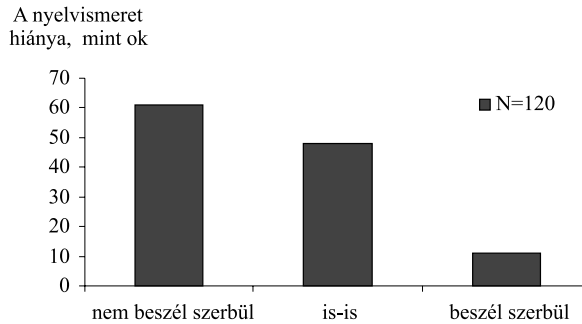


2. diagram. Az esélyegyenlőtlenség oka a munkavállalásnál

Azok közül, akik szerint magyarként rosszabb esélyekkel indulnak a munkavállalásnál a szerbekhez képest, legtöbbször a nyelvismeret hiányát jelölték meg az egyenlőtlenség okaként. A továbbtanulási lehetőségeikben nem érzik korlátozva magukat a válaszadók nemzetiségük miatt, inkább a politikai gyakorlat hathat ki negatívan a jövőjükre. (2. diagram)

A következőkben a 2. diagramon látható legmagasabb oszlopot bontjuk aszerint, hogy az ezt jelölők milyen szinten beszélnek szerbül (3. diagram).

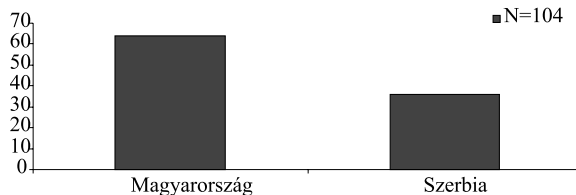
Egyértelműen szignifikáns kapcsolat mutatkozik a két vizsgált változó között. A harmadik oszlop, amelyből kiolvasható, hogy aki beszél szerbül, az nem érzi problémának



3. diagram. A nyelv mint az egyenlőtlenség oka a szerb nyelv ismerete szerint

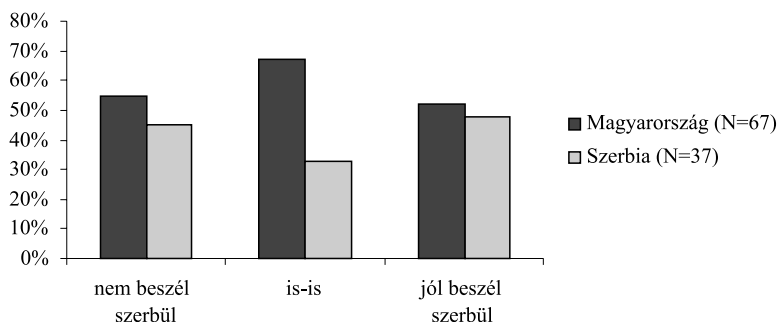
a nyelvismeret hiányát a munkavállalásnál, nem a probléma megkérdőjelezése, sokkal inkább percepciós kérdés. A táblázat tehát kimutatja, hogy valós probléma a hiányos nyelvismeret, melynek javítása a többségben és a kisebbségben élők közös érdeke.

A továbbtanulás kapcsán érdemes kiemelni, hogy hol szeretnének tovább tanulni. Ez már csak azért is fontos, mivel Szeged csalogató lehet a szabadkai fiatalok számára közelsége miatt és amiatt is, mert magyarul lehet tanulni (4. diagram).



4. diagram. A továbbtanulók megoszlása a továbbtanulás célországa szerint

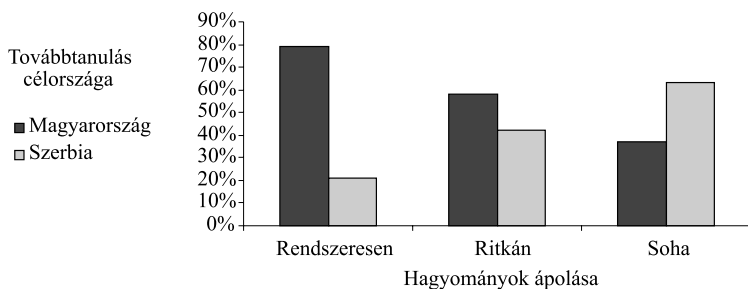
A továbbtanulni vágyók kétharmada szeretné folytatni tanulmányait egyetemen vagy főiskolán. Közülük minden harmadik maradna csak szerbiai felsőoktatási intézményben, míg a kétharmaduk Magyarországra felvételizne. Ez kapcsolódik ahhoz a fenti diagramhoz, amelyből kiolvasható volt, hogy a megfelelő diploma megszerzésében nem korlátoztak magyarként. A nem korlátoltság tehát fakadhat abból is, hogy Magyarországon a szerb nyelv ismeretének hiánya nem befolyásoló tényező a diploma megszerzésében. Ezt a hipotézist azonban érdemes úgy is vizsgálni, hogy a nyelvtudást és a továbbtanulás célorszáját hasonlítjuk össze (5. diagram).



5. diagram. A továbbtanulás célországa nyelvismeret szerint

A fenti elképzelés tehát nem igazolódik be, ugyanis nincs szignifikáns kapcsolat aközött, hogy a fiatalok beszélnek-e szerbül, illetve hogy melyik országban szeretnének továbbtanulni.

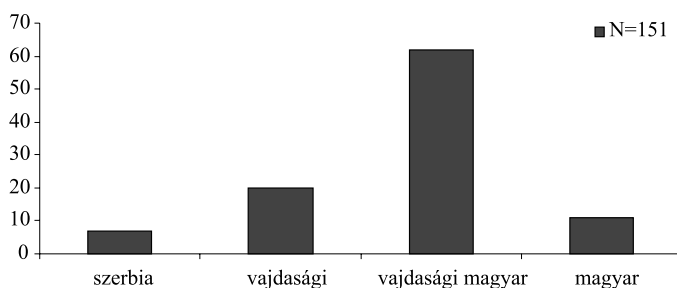
Ennek fényében egyéb okokat kell keresnünk, amelyek már differenciálnak a továbbtanulás szempontjából. A kultúra gyakorlása és az ünnepek átélése mindenképp a saját kultúrát képviselő csoportok felé irányíthatja a figyelmet. Ez leginkább a szórványközösségekre jellemző, akik már nem tudják saját maguk megülni az ünnepeiket, hanem a többségi nemzet óhaja és akarata szerint kell ezt tenniük (6. diagram).



6. diagram. Hagyományápolás és továbbtanulás

Szignifikáns kapcsolatot találtunk ennél a két változónál. Azok tehát, akik Magyarországon szeretnének továbbtanulni, egyértelműen gyakrabban látogatnak a magyar kultúrához tartozó hagyományápoló rendezvényeket, míg azok többsége, akik nem látogatnak ilyen ünnepélyeket, Szerbiában folytatná tanulmányait. Ugyanez a szerb hagyományápoló rendezvényekről nem mondható el, mivel a válaszadók közül nagyon kevesen vesznek részt szerb kulturális ünnepeken.

Az etnikai kötődés jelentősége a számtalan asszimilációs folyamat érvényesülése esetén sem csökken. Ennek a jelenségnek egyik értelmezési oka a többségi nemzet hatalmából, igazságosságából való kiábrándulás, melynek következtében az ember megerősíti magában a saját nemzetébe vetett hitét (*Gyurgyik, 2004*).



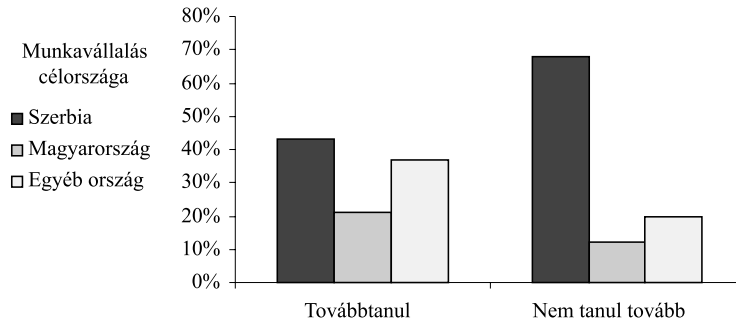
7. diagram. Önbesorolás

A 7. diagramon jól látható, hogy a válaszadók háromnegyede magyarnak vallotta magát, de legtöbbször a regionális-területi önmeghatározást választotta. Ezzel próbálja megkülönböztetni magát. Ennek értelmezése is kettős. Egyrészt jelentheti az anyaországtól és a többségi nemzettől való elfordulást, másrészt pedig lehet az asszimiláció első lépcsőfoka.

Az új etnicitások megjelenése inkább a többségi társadalom hatásának köszönhető. Azok a nehézségek lesznek hangsúlyosak, amelyekkel az ember egy nagy, heterogén és

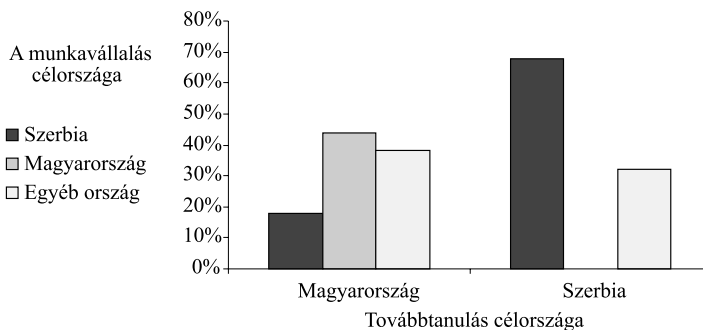
gyorsan változó társadalommal való azonosulás során szembesül. Az új identitástudat segít kideríteni, hogy kik is vagyunk. Ha nem fogadják be őket, még erősebb lesz a csoporton belüli kötődés (Yinger, 2002).

De még mielőtt rátérnénk a párválasztásra, fontos figyelmet szentelni annak, hogy egyáltalán milyen úton haladnak tovább a fiatalok: tanulmányaik befejeztét követően melyik országban szeretnének elhelyezkedni, hányan térnének vissza Szerbiába, és hányan szeretnének külföldön szerencsét próbálni.



8. diagram. Munkavállalás a továbbtanulás szempontjából

Érdekes összefüggést mutat a 8. diagram. Eszerint azok kétharmada szeretne Szerbiában elhelyezkedni, aki nem tanul tovább. Ezzel szemben a továbbtanulóknak kevesebb, mint fele szeretne Szerbiában dolgozni. Mindkét kategóriában alacsony azok száma, akik Magyarországon szeretnének elhelyezkedni, és ugyancsak mindkét kategóriában jelentősebb Magyarországnál egy harmadik országot választók száma.



9. diagram. Továbbtanulás és munkavállalás

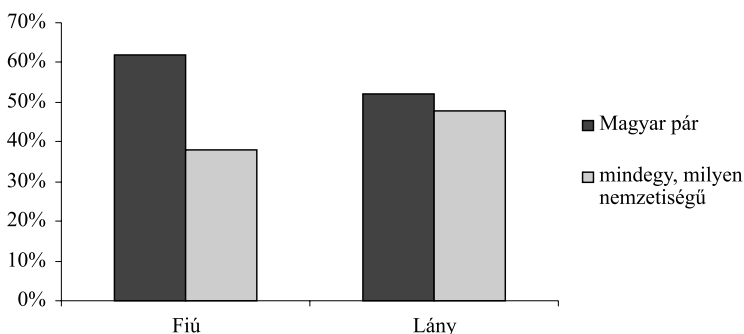
Azon diákok közül, akik Szerbiában folytatják tanulmányaikat, senki sem tervezi Magyarországon a munkavállalást. Úgy látszik, csak a továbbtanulás lehet hatással a Magyarországon való munkavállalási hajlandóságra. Ami még figyelmet érdemel, hogy a Magyarországon továbbtanuló fiatalok többségükben nem Magyarországon akarnak szerencsét próbálni. Egy harmadik országban munkát vállalók száma is nagy. Azonban a megkérdezetteknek 44 százaléka Magyarországon vállalna munkát.

Ennek a jelenségnek az lehet az oka, hogy a szabadkai fiatalok „ugródeszkaként” tekintenek az anyaországra, amely csupán eszköz a diploma megszerzésében (Gábrity Molnár, 1997). Magyar nyelvű felsőoktatási intézményei által pedig még könnyebbséget is jelenthet a szerbül nem beszélők számára. Bár a szerb nyelv gyakorlásának lehetősége

beszűkül, amennyiben ez nem a családban valósul meg, így a későbbiekben már nagy nehézségek árán tudnak visszatérni Szerbiába. Ezért tehát külföldön keresnek munkát. A megkérdezetteknek, akik Magyarországon tanulnak tovább, mindössze 15 százaléka térne vissza Szerbiába munkavállalás céljával. Fontos érv lehet még Magyarország mellett az európai uniós diploma is, mely megsokszorozza a lehetőségeket.

A probléma megoldása az lehetne, hogy a diplomásoknak olyan körülményeket teremtenek Szerbiában, melyek miatt már megérné visszatérni. Ez azonban nem csupán gazdasági kérdés, sokkal inkább társadalmi probléma.

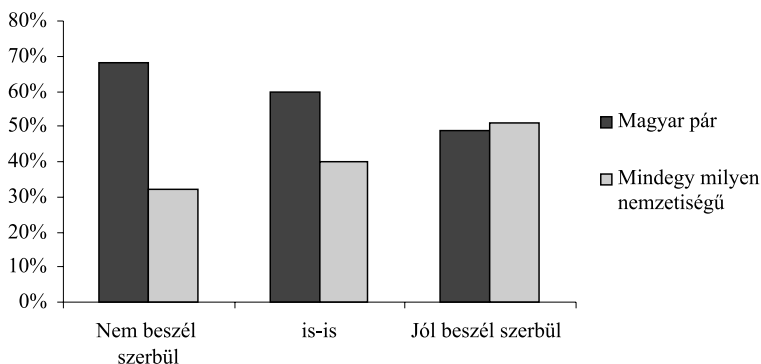
A teljes asszimilációval, identitástudatuk feladásával a kisebbségben élők lehetőségei megsokszorozódnak. A vegyes házasság révén szociális környezetük megváltozik, társadalmi kapcsolataik párjukon keresztül kibővülnek. Ez a jelenség leginkább a nőkre jellemző. Így a férfiaknál kialakul egy új demográfiai kategória: a „hoppn maradtak” kategóriája. Ez azokat a férfiakat jelöli, akik magyar párt szeretnének, de már „nem jut nekik”, így agglegényként élik le az életüket (Gyémánt, 2005).



10. diagram. Párválasztás nem szerint

Ez az állítás azonban megdőlni látszik a mai fiatalok válaszadásait tekintve. Tehát nincs lényegi különbség a nemek között a tekintetben, hogy milyen nemzetiségű párt szeretnének maguknak. Bár a fiúknak fontosabb, hogy magyar nemzetiségű párjuk legyen, ez a különbség mégsem olyan jelentős. A lányok többsége pedig inkább hajlott, hogy mindegy a párja nemzetisége (10. diagram).

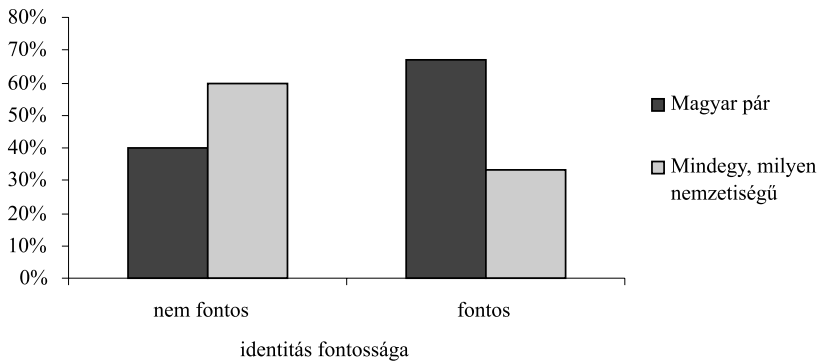
Érdeemes a párválasztást egyéb tényezőkkel is tovább vizsgálni.



11. diagram. Párválasztás nyelvismeret szerint

Bár a diagram mutat irányt, ez mégsem olyan jelentős, hogy szignifikáns legyen. Eszerint a fiataloknak nem számít, hogy most beszélnek-e szerbül vagy sem, amikor párt választanak. Ennek megközelítése is kettős. Egyrészt azok, akik jól beszélnek szerbül, és környezetük révén is gyakrabban kerülnek kapcsolatba a többségi nemzet tagjaival, sokkal nagyobb eséllyel választanak közülük is. Nekik ez természetesnek tűnhet, hisz számukra nincs akkora különbség a két nemzet között. A másik irány pedig azt mondja, hogy amennyiben valaki egyáltalán nem beszél szerbül, gyakran kerül szembe a nyelvi hiány problémájával a hétköznapi életben is, így ez arra hajlamosíthatja, hogy más nemzetiségű párja által a problémát tulajdonképpen megoldja.

A párválasztás változó csupán egyetlen másik változóval korrelál. Ez pedig az identitás fontossága (12. diagram).



12. diagram. Párválasztás az identitás fontossága szerint

A 11. diagramból kiolvasható, hogy akinek a magyarsága fontosabb, annak az is fontos, hogy magyar párt találjon, szemben azokkal, akiknek ez nem olyan fontos.

Összefoglaló

A többségi nemzettel való azonosulás mértéke és módja tehát sokféle lehet. Dolgozatomban elsősorban a nyelv, az identitás, a jövőre vonatkozó továbbtanulási és munkavállalási lehetőségek, illetve a párválasztási hajlandóság által mértem ezt a jelenséget a szabadkai magyar végzős középiskolások körében. Lényegi problémafelvetésre, illetve megoldásra a dolgozat keretein belül nincs lehetőség. Az azonban bizonyos, hogy problémát okoz a vajdasági magyar közösség fogyatkozása. Így további kutatások abban is a segítségünkre lehetnek, hogy milyen irányba kell átalakítani a környezetünket, ami által csalagató és értékes jövő elé nézhetnek a fiatalok Szerbiában is.

Jegyzet

(1) A kérdés 3 speciális oktatást nyújtó intézményben nem valósult meg: ezek pedig a Paulinium Püspökségi Klasszikus Gimnázium, a Hallásszerűlték Iskolaközpontja, illetve a Žarko Zrenjanin Kisegítő

Általános és Középiskola. A lekérdezett osztályok közül kettő gimnáziumban, három szakközépiskolában három éves tagozaton, négy pedig ugyancsak szakközépiskolában, de négy éves tagozaton tanult.

Irodalom

Brubaker, R. (2002): Az asszimiláció visszatérése? *Regio*, 1. sz. 3–23.

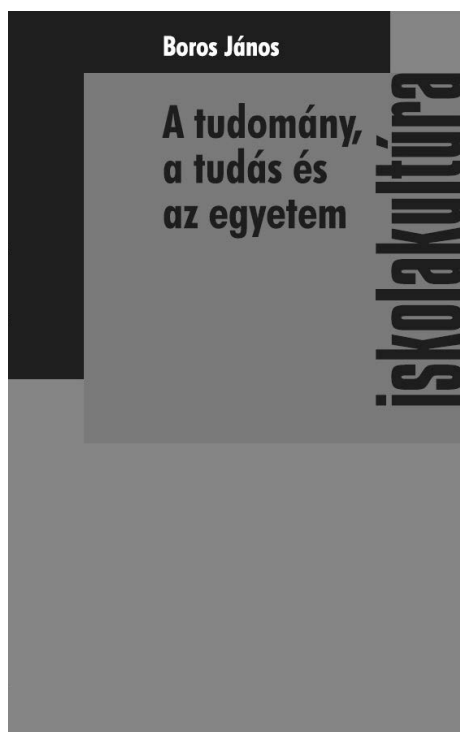
Gábrity Molnár Irén (1997): *Anyanyelvű oktatásunk*. Magyarágkutató Tudományos Társaság, Szabadka.

Göncz Lajos (2004): *A vajdasági magyarság kényel-vűsége: nyelpszichológiai vonatkozások*. Magyarágkutató Tudományos Társaság, Szabadka.

Gyémánt Richárd (2005): *A határon túli magyarság demográfiai és társadalomstatistikai sajátosságai*. Pólay Elemér Alapítvány, Szeged.

Gyurgyik László (2004): *Asszimilációs folyamatok a szlovákiai magyarság körében*. Kalligram, Pozsony.

Yinger, M. J. (2002): Az asszimiláció és a disszimiláció elmélete felé. *Regio*, 1. sz. 24–44.



A Gondolat Kiadó könyveiből